

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

1997

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833–1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesoriai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

rektorius kėdės, o Akademią iškėlus į Peterburgą rektoriumi buvo paskirtas Kijevo universiteto profesorius Ignotas Hołovinskis (Hołowiński).

Profesoriai. Į Akademią atėjo dirbti beveik visi Vyriausiosios dvasinės seminarijos profesoriai. Tai buvo patyrę dėstytojai, išsilavinę žmonės, mokantys 4-5 užsienio kalbas, mėgstantys savo darbą ir mokslą, nors pirmaisiais Akademijos gyvavimo metais trūko pinigų, o kai kurie neturėjo jų netgi butui išsinuomoti.

Dažniausiai jų darbą nutraukdavo prasta sveikata arba mirtis, nes daugelis buvo vyresnio amžiaus. 1840 m. du profesoriai – S. Grinevičius ir I. Lobjka – paliko Akademią dėl menko užmokesčio ir pašlijusios sveikatos.

Jau 1835 m. Akademią patyrė pirmąją netektį. Balandžio 26 d., sulaukęs 59 metų, nuo astmos mirė logikos ir filosofijos profesorius A. Daugirdas. Jausdamas artėjančią gyvenimo pabaigą, jis dar 1834 m. vasarą surašė testamentą, kuriuo visus savo filosofinius ir teologinius rankraščius bei biblioteką paskyrė Akademijai¹⁴. Vėliau A. Fijalkovskis parengė ir išleido dalį jo teologinių rankraščių, o kiti dingo perkeliant Akademią arba atsidūrė Kijeve. Laidotuvės A. Daugirdo pageidavimu buvo kuklios, jo kapas – Šv. Stepono kapinėse. Taigi Akademią liko be filosofijos profesorius. Nors rektorius ir paskelbė viešą konkursą, tačiau laikinai dėstyti logikos ir moralės filosofijos pakvietė pijorų ordino vienuolį filosofijos kandidatą Kazimierą Lenartavičių (Lenartowicz)¹⁵.

K. Lenartavičius buvo patyręs mokytojas, kurį laiką gyvenęs užsienyje. 1817 m. jis baigė Ukmergės pijorų mokyklą, vėliau – Vilniaus universitetą, 1824 m. įstojo į pijorų vienuolyną. Mokytojavo įvairiose pijorų mokyklose. 1823-1825 m. Polocko aukštojoje pijorų mokykloje dėstė lenkų literatūrą, graikų kalbą ir visuotinę istoriją. Vėliau, 1830 m., gavęs ordino vyresnybės bei metropolito leidimą, o iš Sankt Peterburgo generalgubernatoriaus Piotro Eseno – užsienio pasą, išvyko į Vokietiją ir Prancūziją¹⁶. Po pusantrų metų grįžo iš užsienio, ir provincionali bei vyskupo A. Klungevičiaus leidimu pasiliko Peterburge. Čia auklėjo kunigaikščio Liubeckio ir tikrojo valstybės patarėjo

¹⁴ A. Daugirdo 1835 m. liepos 3 d. testamentu nuorašas, MAB, f. 43, b. 26601, l. 1.

¹⁵ Rektorius 1835 m. birželio 30 d. raštas Kolegijai, RVIA, f. 826, ap. 1, b. 2, l. 279.

¹⁶ 1841 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 420, l. 27 – 29.

Puslovskio vaikus. 1835 m. grįžo į ordiną ir buvo paskirtas konsistorijos nariu, konsultoriumi. Tų pačių metų lapkričio 14 d. vidaus reikalų ministras K. Lenartavičių patvirtino profesoriumi. Jis dirbo Akademijoje iki pat 1840-1841 mokslo metų pabaigos. Išėjimo priežastys tradicinės: kaip tikino valdyba, šis pijorų ordino vienuolis skundėsi pablogėjusia sveikata, norėjo ramybės¹⁷. O be to, pijorų ordinas K. Lenartavičiui pavedė eiti pareigas ordine.

Po to vyskupui A. Klungevičiui pasisėkė įkalbėti gerą savo pažįstamą prelatą Feliksą Ustšickį (Ustrzycki) atvykti į Vilnių dėstyti filosofijos. Jis buvo Varšuvos universiteto teologijos ordinarinis profesorius, kurį laiką tobulinosi Vienoje, Lucko seminarijoje dėstė dogminę teologiją, Šventąjį Raštą ir Bažnyčios istoriją¹⁸.

Jau minėtasis J. Skydelis pradėjo profesoriauti Akademijoje sirgdamas tuberkulioze, tačiau ir jos kankinamas rengė naujų paskaitų konspektus. 1837 m. pavasarį Kolegija išleido J. Skydelį kartu su A. Fijalkovskiu gydytis į užsienį. Deja, tuberkuliozė tais laikais dar buvo nepagydoma liga. J. Skydelis vis rečiau ateidavo skaityti paskaitų ir sulaukęs 47 metų 1837 m. lapkričio 20 d. mirė. Tik gydytojo Konstantino Porcijankos (Porcyanko) dėka jis tiek išgyveno. Savaitę prieš mirtį J. Skydelis surašė testamentą, kurio vykdytojais paskyrė Vilniaus katedros kanauninką Antaną Pavlovskį (Pawłowski) ir bajorą Feliksą Kontrimą (Kontrym)¹⁹. Akademijs neteko vieno iš labiausiai išsilavinusių mokslininkų. Jo bendražygis A. Fijalkovskis rašė: "Jis mylėjo mokslą dėl mokslo"²⁰.

Laikinai eiti Šventojo Rašto profesoriaus pareigas buvo pavesta Adolfui Bagenskiui (Bagieński). Jo mokytojas dar sirgo, kai jis pradėjo skaityti paskaitas. A. Bagenskis – pirmasis Akademijos auklėtinis, kuris, 1836 m. baigęs visą mokymo kursą, tapo dėstytoju ir kaip gabus jaunuolis buvo paliktas toliau tobulintis teologijos mokslų srityje. Tik 1839 m. pavasarį vidaus reikalų ministras patvirtino A. Bagenskį adjunktų²¹.

¹⁷ 1841 m. balandžio 9 d. prašymas valdybai, *ibidem*, ap. 3, b. 103, l. 223.

¹⁸ Valdybos 1841 m. liepos 3 d. posėdžio protokolai, *ibidem*, ap. 4, b. 80, l. 80 – 81.

¹⁹ Kanauninko A. Pavlovskio 1839 m. gegužės 6 d. raštas valdybai, *ibidem*, ap. 1, b. 410, l. 43.

²⁰ A. Fijalkowski, *Wspomnienie o życiu i pismach S. P. Jana Skidella*, Wilno, 1842, s. 30.

²¹ A. Bagenski 1865 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, RVIA, f. 822, ap. 11, b. 444, l. 234.

Sunku nustatyti, dėl kokių priežasčių 1838 m. Akademiją paliko Bažnyčios istorijos ir kanonų teisės profesorius A. Cappelli. Ar tai lėmė tėvynės ilgesys, ar nesutarimai su vyskupu, tačiau savo prašyme jis rašė: “Sunki liga trukdo eiti savo pareigas. Vietiniai gydytojai pataria vykti į užsienį pataisyti sveikatos [...], kad pasveikęs vėl galėčiau grįžti į Akademiją, 35 tarnybos metai man duoda šią teisę”²².

Vidaus reikalų ministrui pritarus, Kolegija išleido A. Cappelli keturiems mėnesiams į užsienį. Jis išvyko į gimtąją Italiją ir apsigyveno savo viloje Le Selve. Nors profesorius ir buvo žadėjęs grįžti į Akademiją, tačiau pasiliko Italijoje, kur 1838 m. mirė.

Laikiniai kanonų teisę ir Bažnyčios istoriją pradėjo dėstyti profesoriaus L. Borovskio brolis adjunktas K. Borovskis. A. Cappelli’ui negrįžus, jis buvo patvirtintas profesoriumi. 1840 m. Rusijos valdžiai uždarius Medicinos-chirurgijos akademiją trys profesoriai, tuos pačius dalykus dėstę ir Akademijoje, neteko didelės algos (daugiau kaip triskart didesnės negu Akademijoje). Netrukus pasipylė dėstytojų prašymai rektoriui atleisti juos iš darbo Akademijoje. Pirmasis pareiškė išeinąs rusų literatūros ir kalbos profesorius I. Lobjka. Jis suvokė, kad dėl jo išėjimo nepagerės valdžios įtaka Akademijoje: “Valdžia gali būti užtikrinta savo tikslo įgyvendinimu, jeigu Akademijoje dėstyti rusų kalbą bus pavesta ne tik tikram rusui, bet ir mokslininkui, turinčiam profesoriaus vardą”²³.

Beje, ši I. Lobjkos nuostata buvo pavyzdingai įgyvendinama iškelus Akademiją į Peterburgą, o Lietuvoje tokio lygio rusų profesorių nebuvo. Tad I. Lobjka, nors ir neturėjo teisės, į savo vietą pasiūlė išrinkti ne kokį nors profesorių, o Vilniaus bajorų instituto vyr. dėstytoją Aleksandrą Muchiną. Pastarasis dar dirbo laikraščio “Kuryer Litewski” redakcijoje. Rusų kalbos dėstytoju panoro tapti ir istorikas P. Kukulnikas, savo pareiškimu pralenkęs net I. Lobjką²⁴. Tačiau nei rektorius, nei I. Lobjka nepasiūlė jam šios vietos. Ir Baltarusijos švietimo apygardos globėjas Everestas Gruberis pasiūlė tris kandidatus: Vilniaus gimnazijos dėstytoją Michailą Michailovskį ir Vilniaus bajorų instituto dėstytojus A. Muchiną bei Vasilijų Grivcovą. Iš šių trijų kandidatų vyskupas ir rektorius į

²² A. Cappelli’o 1838 m. balandžio 8 d. prašymas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 1, b. 408, l. 147.

²³ I. Lobjkos 1840 m. rugpjūčio 31 d. raštas, *ibidem*, l. 207.

²⁴ P. Kukulniko 1840 m. liepos 6 d. raštas rektoriui, *ibidem*, ap. 4, b. 24, l. 56.

rusų kalbos dėstytojo vietą pasiūlė M. Michailovskį – pravoslavą, proterėjo sūnų. Jis buvo mokėsis Tulos dvasinėje seminarijoje ir Peterburgo pedagoginiame institute ²⁵. M. Michailovskis ne tik dėstė gimnazijoje, bet ir redagavo rusiškąją “Kuryer Litewski” dalį “Litovskij vestnik”. Taigi į Akademiją šįkart atėjo tikras rusas.

1840 m. rudenį Akademiją paliko vienas žymiausių Gotfrido Ernesto Grodeko (Groddeck) mokinių lotynų kalbos ir literatūros profesorius S. Grinevičius. Kaip ir kiti dėstytojai, vėliau tikrųjų savo išėjimo priežasčių jis galbūt nepaminėjo. Šis penkiasdešimtmetis profesorius valdybai skundėsi prasta sveikata ²⁶. 1823 m. jis buvo persirgęs kepenų uždegimu ir dažnai važinėjo į Karlsbadą gydytis, nors neretai “prasta sveikata” būdavo tik pretekstas išvykti. Akademiją paliko paskutinis Vilniaus universiteto klasikinės literatūros specialistas. Nustojęs dėstytojauti, S. Grinevičius tebegyveno Vilniuje ir užsiiminėjo vertimais iš prancūzų kalbos. Matyt, sveikata nebuvo tokia prasta, kaip jis skundėsi rektoriui. Mirė 1866 m., palaidotas Vilniaus Rasų kapinėse.

S. Grinevičių pakeitė Adomo Mickevičiaus studijų draugas Zigmantas Bartaševičius (Bartoszewicz) – 43 metų bajoras, Vilniaus gubernijos gimnazijos lotynų kalbos mokytojas, baigęs Vilniaus universitetą, filosofijos kandidatas. Jis nuo 1820 m. Kražių gimnazijoje dėstė retoriką, o vėliau – rusų kalbą ²⁷. Z. Bartaševičiaus mokykloms parašytas lotynų kalbos vadovėlis buvo išleistas keturis kartus.

Beje, dėl lėšų trūkumo tiek rusų, tiek lotynų kalbos naujiems profesoriams buvo paskirtos adjunktų algos. Tik du profesoriai, A. Fijalkovskis ir L. Borovskis, išdirbo Akademijoje nuo atidarymo iki jos iškėlimo. Išėjus seniesiems Vilniaus universiteto profesoriams, atėjo jaunoji karta, kuri nepadarė gėdos savo mylimiems mokytojams.

Adjunktai. Adjunktai, arba profesorių padėjėjai, daugiausia dėstė seminarijoje. Iš pradžių Akademijoje buvo trys adjunktai: K. Borovskis, J. Narkevičius ir D. Pacevičius. Tik Jonas Narkevičius dvasinės Akademijos klierikams skaitė pastoralinę teologiją. Nuo 1840 m. adjunktų padaugėjo du kartus, t. y. jų buvo šeši. Du iš jų, Antanas Jakubelskis

²⁵ 1842 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 3, b. 110, l. 43 – 44.

²⁶ 1840 m. spalio 19 d. prašymas valdybai, *ibidem*, ap. 1, b. 408, l. 219.

²⁷ 1841 m. formuliarinis tarnybos sąrašas, *ibidem*, ap. 1, b. 420, l. 77 – 78.